

RECENZIE

BENKOVÁ, Eva. *PODDANÍ NA STUPAVSKOM PANSTVE V RANOM NOVOVEKU. Učebné texty k hospodárskym a sociálnym dejinám 1*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2020. 86 s. e- publikácia. ISBN 978-80-223-5060-0.

DOI: <https://doi.org/10.31577/histcaso.2021.69.3.8>

Predložené učebné texty reflektujú potrebu pripraviť pre študentov vhodnú pomôcku, ktorá by im pomohla poodkryť niektoré vzťahy a súvislosti v rámci hospodárskych a sociálnych dejín na území dnešného Slovenska. Autorka Eva Benková pri ich zostavovaní využila vlastné praktické skúsenosti získané prácou s primárnymi prameňmi slovenskej proveniencie, pochádzajúcimi z obdobia raného novoveku. Zároveň vychádzala z potreby študentov oboznámiť sa so základnými pravidlami pri práci s ranonovovekými prameňmi všeobecne i so špecifikami hospodárskych záznamov a ich výpovednou hodnotou predovšetkým pre sociálne dejiny.

Učebné texty sú rozdelené na dve samostatné časti. Prvá z nich s názvom *Od portálnych súpisov k súpisom duší* je ďalej členená na štyri menšie celky. V úvode prvej časti sa dozvieme základné informácie o Stupavskom panstve, o jeho majiteľoch. Hlavná pozornosť sa prirodzene sústreďuje na Pálffyovcov, ktorí panstvo získali v roku 1592 a udržali ho vo svojom vlastníctve až do 19. storočia. Na príklade Zohora sa autorka podrobnejšie venuje napr. objasneniu úradného postupu pri príprave urbárskej regulácie a následne analyzuje informácie zhrnuté v urbári. Ďalej vysvetľuje napríklad vplyvy chorvátskej migrácie na budovanie usadlostí, približuje klimatické podmienky, ktoré ovplyvňovali chod hospodárstva a jeho efektívnosť. V samostatnom celku s názvom *O menách poddaných* predovšetkým na základe daňových súpisov Eva Benková identifikuje priezviská príslušníkov konkrétnych rodín žijúcich v oblasti. V druhom celku sa pozornosť zameria na dôležitosť historických máp pre spoznanie konkrétneho priestoru – teda Zohora a jeho okolia. Ďalší celok objasňuje dôležitosť cirkevných matrik pre vedecké bádanie. Tu autorka kladie dôraz najmä na získanie informácií využitím všetkých záznamov, ktoré boli v matrikách zaznamenané. Zohor má zachovanú najstaršiu matriku z roku 1654 a kontinuálne zaznamenávanie krstov, sobášov a úmrtí v latinčine, nemčine a čiastočne v maďarčine bolo doplnené o ďalšie záznamy osobného charakteru, ktoré umožnia získať informácie k viacerým oblastiam každodenného života obyvateľov Zohora. Záver prvej časti sa sústreďuje na sfragistický materiál, ktorý sa zachoval najmä na úradných písomnostiach.

Druhá časť s názvom *Hospodárske a sociálne pomery na Stupavskom panstve a v Zohore v prameňoch zo 16. – 18. storočia* plynule nadväzuje na prvú, teoretickú časť. Na začiatku sú identifikované archívy a fondy, z ktorých pochádzajú použité pramene, so všetkými relevantnými informáciami. Následne autorka prezentuje konkrétny študijný materiál, ktorý podľa nej pomôže študentom pochopiť, ako správne pracovať s takýmto špecifickým druhom prameňa a využiť jeho informačný potenciál. Vybrané archívne pramene majú krátku úvodnú časť, v ktorej autorka uviedla, základné informácie o tvorcovi prameňa, jeho účele, štruktúre a mieste uloženia v archíve. Pre potreby lepšej orientácie v texte sú tam uvedené prípadné edičné zásahy do textu.

Autorka venovala odbornej príprave publikovaných materiálov pomerne veľkú pozornosť. Čo však v práci chýba, je ich didaktický rozmer, a to na viacerých úrovniach. V prvom rade ide o odbornú terminológiu. Eva Benková pracuje s odbornými pojmami, čo sa samozrejme pri odbornom charaktere práce očakáva. Ale vzhľadom na cieľovú skupinu, pre ktorú sú učebné texty primárne určené, môžu byť pojmy ako *sesia*, *želiari* a podobne úplne neznáme alebo si ich význam v tomto historickom kontexte študenti nemusia uvedomiť. Preto by bolo vhodné, keby autorka konkrétne pojmy vysvetlila v rámci poznámok, alebo, čo považujem za vhodnejšie, učebné texty doplnila stručným slovníkom pojmov. Ten by dal priestor nielen pre základnú charakteristiku neznámych výrazov, ale prispel by aj k lepšej orientácii v textoch. Pri vysvetlení pojmov v poznámkovom aparáte vytvorenom technikou priebežných poznámok by mohlo byť náročnejšie dohľadať niektoré opakujúce sa pojmy. Najmä ak by ich autorka vysvetlila v poznámkach pri niektorom z predchádzajúcich dokumentov. Keďže všetky štyri vybrané pramene sú buď celé, alebo čiastočne napísané po latinsky, mohla Eva Benková zvážiť, či sa v texte nenachádzajú niektoré latinské výrazy, ktorých význam sa oproti klasickej latinčine posunul, prípadne boli v textoch použité novotvary typické pre obdobie svojho vzniku alebo také, ktoré mohli vzniknúť pod vplyvom iných jazykov. Na tieto osobitosti alebo typické dobové výrazy mohla upozorniť buď v poznámkach, alebo mohli byť zaradené do slovníka k odborným pojmom. Taktiež by bolo dobré zvážiť, či by sa v prílohe k učebným textom nemohli použiť fotografie konkrétnych ukážok z archívneho prameňa. Učebné texty nemajú ambíciu zapodievať sa aj paleografickým, prípadne diplomatickým rozborom publikovaných písomností, ale ukážky konkrétnych archíválií by mohli študentov pripraviť na to, čo ich očakáva v archíve.

Okrem krátkeho slovníka by bolo možno ešte prínosné pridať zoznam odporúčanej literatúry, ktorá sa všeobecne venuje napríklad problematike poddanstva alebo ďalším témam, na ktoré chce autorka upriamiť pozornosť študentov. Zoznam použitej literatúry učebné texty síce majú, ale zoznam odporúčanej, prípadne doplňujúcej literatúry by umožnil študentom aplikovať poznatky získané prácou s vybranými dokumentmi. Sama autorka v úvode svojich učebných textov uviedla, že štruktúra takéhoto typu záznamov si je veľmi podobná a doplňujúca literatúra by čitateľovi umožnila rýchlejšie sa zorientovať v celej problematike a ďalej si vybrať podľa vlastnej potreby to, čo pre svoju špecifickú tému využije alebo potrebuje.

Keďže sú to učebné texty, odporúčala by som ešte premyslieť niekoľko kontrolných otázok, ktoré by študentov upozornili na dôležité informácie obsiahnuté v prameňoch a zároveň by autorke učebných textov, respektíve vyučujúcemu poskytli spätnú väzbu od študentov, prípadne ho usmernili, čo je potrebné vysvetliť alebo doplniť pri práci s prameňmi počas vyučovacieho procesu alebo pri individuálnej príprave.

Daniela Hrnčiarová
(Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave)